

DIDAKTISK GREB: MUNDTLIGE ELEV- PRODUKTIONER

**Fremstilling af talte tekster i udskolingens
danskundervisning**

Charlotte Christiansen,
lektor, UC SYD, Institut for Læreruddannelse

9. klasse på Bohrskolen eksperimenterer med mundtlig fremstilling

I udkolingenens danskundervisning skal eleverne fremstille både skrevne og talte tekster. De talte tekster kan være elevoplæg eller digitale produktioner.

Birgitte Lindberg er dansklærer i en 9. klasse på Universitetsskolen Bohr. Sammen med hende udvikler jeg undervisning i mundtlighed, og vi har i den forbindelse observeret elevernes fremstilling af mundtlige tekster i dansk.

Først observerede vi en klassisk, mundtlig fremlæggelse, som eleverne parvis skulle holde for klassen. Hver fremlæggelse handlede om en forfatter og dennes tid, og genren var litteraturhistorisk/biografisk beretning. Mange af eleverne ramte imidlertid ved siden af genren. Deres oplæg blev enten til hverdags-snak uden danskfaglig sprogbrug eller til oplæsning af en i forvejen nedskrevet tekst. Det danskfaglige talesprog, der hører sig til i en mundtlig litteraturhistorisk/biografisk beretning, manglede i fremlæggelserne.

Det kan hænge sammen med, at eleverne var uvillige til at revidere i deres talte tekster. Vi observerede, at selv når de indtalte tekstbidder undervejs, spolede de sjældent tilbage for at lytte til sig selv, revidere og optage om. Revisionskompetence er ifølge forskere som Kvithyld og Aasen afgørende for god tekstfremstilling (Kvithyld & Aasen, 2013). Derfor er manglende revision i forbindelse med mundtlig fremstilling et problem, som Birgitte og jeg adresserede i det undervisningsforløb, vi selv har udviklet.

Elevernes problemer med fagsprog og genrer i mundtlig fremstilling kan også hænge sammen med, at dansklærerne bruger læremidler, der kommer fra andre fag end dansk, og som derfor ikke har fokus på sprog og genre. Det er et problem, for når eleverne skal fremstille mundtlige tekster, kan de ikke bruge det genrekendskab, de har fra undervisningen i skriftlig fremstilling. Den talte udgave af en genre er nemlig, sprogligt set, helt anderledes end den skrevne udgave. Det manglende fokus på sprog og genre i forhold til mundtlig genre er et problem, som Birgitte og jeg adresserede i det undervisningsforløb, vi selv har udviklet.

Mundtlighedsundervisning med *The Teaching Learning Cycle*

Birgitte og jeg har adresseret de problemer, vi observerede i 9. klasse, ved at bruge *The Teaching Learning Cycle* (Rydén, 2016) som tilrettelæggelsesmodel for et forløb i mundtlig fremstilling. Modellen bruges normalt i forbindelse med skriftlig fremstilling, når man vil tilrettelægge sprogbaseret, genreorienteret undervisning.

Modellens pointe er at indsnævre elevernes sproglige valgmuligheder: Når du formulerer en sætning, kan du vælge frit mellem alle ord og mellem uendelige måder at kombinere dem på. Men når du skal formulere en *sætning i en situation*, så snævrer feltet af gode valgmuligheder sig ind. En genre er lig med mængden af gode sproglige valgmuligheder i en konkret situation. En genre er således altid knyttet til en situation.

Som *The Teaching Learning Cycle* foreskriver, er første fase i vores forløb en italesættelse af situationen, også kaldet en *Field Building*. Som *Field Building* viste vi eleverne det historisk berettende DR2-program *Krig, kolera og forhadte kvinder* om en forfatter og hendes tid. Og vi talte med eleverne om programmet som situation: om afsenderen, public service-forpligtelsen, DR2's modtagere, typisk indhold i denne slags programmer og om film som medium. Herefter gav eleverne deres bud på, hvor talesproget i et program som dette placerer sig i spektret mellem hverdagsprog og fagsprog, mellem personligt sprog og upersonligt sprog og mellem kontekstbundet sprog og kontekstafhængigt sprog.

Anden fase i fremstillingsprocessen er *Dekonstruktion*. Her piller læreren på tavlen en modeltekst fra hin-

anden i ord, led, sætningstyper og afsnit og sætter fagsprog på modeltekstens dele. Vores modeltekst var førnævnte TV-program. I transskriptioner af programmets taleside, som vi viste på tavlen, fremhævede vi ord og led, der er typiske for modeltekstens talesprog. Til det brugte vi fagsprog fra systemisk funktionel genrepædagogik (Rydén, 2016), idet vi kategoriserede den enkelte sætnings processer, deltagere og omstændigheder. Vi viste også en oversigt, hvor der til hvert klip var et screendump af billedsiden og en angivelse af minuttal. Her viste vi eleverne, at produktionen består af nedslag på korte, men afgørende, perioder af forfatterens liv med lange spring i tid mellem nedslagene. Vi talte om klipperytmen, om at hente stillbilleder og filmklip ind fra andre produktioner og om, hvordan man med talesproget skal tilføje information til billedsiden og ikke bare fortælle, hvad billedet forestiller.

Tredje fase i fremstillingsprocessen er *Fælles Konstruktion*. Her fremstiller læreren på tavlen en tekst, der ligner den, eleverne skal producere om lidt. I denne lærermodellering kommer fagsproget til at sidde fast hos eleverne. Den fase sprang vi over, og det medførte, at eleverne senere ikke have tilstrækkeligt sprog og sproget til at tale med hinanden om kvaliteten af deres produktioner. Selvom vi havde udleveret en tjekliste med fagbegreberne fra dekonstruktionsfasen, så anvendte eleverne ikke disse begreber i deres samtaler.

Fjerde fase i fremstillingsprocessen er *Selvstændig Konstruktion*. Her fremstillede eleverne gruppevis en TV-produktion om forfatteren Kim Fupz Aakeson. Succeskriteriet for produktionen var, at den skulle ligne modelteksten. Vi bad eleverne producere billedsiden for sig og talesiden for sig. Og vi opmuntrede eleverne til løbende at revidere i deres lydoptagelser. Til sidst uploadede eleverne deres produktioner til SkoleTube med henblik på at forholde sig til hinandens produktioner på baggrund af tjeklisten fra dekonstruktionsfasen.

Eleverne oplevede selv deres produktioner som professionelle. Den oplevelse bestyrkes af min sammenlignende systemisk funktionelle analyse af talesproget i henholdsvis elevernes mundtlige oplæg og deres TV-produktioner. TV-produktionerne rammer i højere grad genren *litteraturhistorisk/biografisk beretning* end oplæggene på klassen. I TV-produktionerne er der mindre hverdags snak, mere danskfaglig sprogbrug og mindre oplæsning af nedskrevet tekst. Det tyder på, at dansklæreren med fordel kan bruge *The Teaching Learning Cycle* som tilrettelæggelsesmodel til undervisning i mundtlig fremstilling.

Litteratur

DR (u.å.). *Krig, kolera og forhadte kvinder*: https://www.dr.dk/drtv/episode/1800-tallet-paa-vrangen-krig-kolera-og-forhadte-kvinder-1850_1864_70411

Kvithyld, T., & Aasen, A. J. (2013). Fem teser om funktionel respons. In Smidt, J., Solheim, R., & Aasen, J. A. (red.), *På sporet af god skriveundervisning – en bog for lærere i alle fag*. KLIM.

Rydén M. M. (2016). To kendte og en ukendt. In Bock, K. m.fl. (red.), *Genrepædagogik og andre nye veje i læse- og skriveundervisningen*. Hans Reitzels Forlag.